

24 Cathedral Road / Heol y Gadeiriau
Cardiff / Caerdydd
CF11 9LJ
Tel / Ffôn: 029 20 320500
Fax / Ffacs: 029 20 320600
Email / Epost: wales@wao.gov.uk
www.wao.gov.uk

Richard Parry Jones
Prif Weithredwr
Cyngor Sir Ynys Môn
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
LL77 7TW

Dyddiad 13 Medi 2013
Eich cyfeirnod 467A2013
Tudalennau 1 o 14

Annwyl Richard

Asesiad Gwella

O dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 (y Mesur), mae'n ofynnol i mi adrodd ar fy ngwaith archwilio ac asesu ynghylch a yw Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) wedi cyflawni ei ddyletswyddau ac wedi bodloni gofynion y Mesur.

Mae'r llythyr hwn yn crynhoi:

- fy sylwadau ar i ba raddau y mae'r Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau statudol o ran cynllunio gwelliannau;
- fy sylwadau ar i ba raddau y mae'r Cyngor yn cydymffurfio â'r gofynion i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus, yn seiliedig ar y gwaith a wnaethpwyd hyd yma gan Swyddfa Archwilio Cymru, gan gynnwys:
 - cynnydd y Cyngor ar feysydd i wella arnynt ac argymhellion a nodwyd yn fy asesiadau blaenorol;
 - unrhyw faterion perthnasol a allai fod wedi codi ers fy adroddiad diwethaf, gan gynnwys sylwadau ynghylch sut y mae'r Cyngor yn ymdrin â heriau ariannol; a
 - chrynodeb byr o unrhyw adroddiadau gan reoleiddwyr perthnasol a gyflwynwyd ers fy adroddiad diwethaf.
- fy nghynigion pellach ar gyfer gwella a/neu argymhellion; a
- diweddariadau i gynllun gwaith ac amserlen Swyddfa Archwilio Cymru ar gyfer cyflawni fy Asesiadau Gwella.

Byddaf yn diweddarau fy marn yn ystod y flwyddyn ac yn darparu llythyr arall erbyn diwedd mis Tachwedd 2013.

Nid wyf yn gallu datgan a yw'r Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau cynllunio ar gyfer gwella o dan y Mesur am nad yw'r Cyngor hyd yma wedi cyhoeddi ei Gynllun Gwella ar gyfer y flwyddyn hon

Mae'r Cyngor wedi penderfynu gohirio cyhoeddi Cynllun Gwella'r flwyddyn hon tan fis Hydref 2013. Y rheswm dros yr oedi hwn yw er mwyn rhoi digon o amser i'r aelodau sydd newydd eu hethol adolygu Amcanion Gwella presennol y Cyngor a chysoni'r rhain â'r rhaglen wella a'r Cynllun Ariannol Tymor Canol. Yn ogystal, mae ymgynghoriad cyhoeddus chwe wythnos, sydd wedi cael llawer o gyhoeddusrwydd, o'r enw *Gwneud gwahaniaeth*, a ddechreuodd ym mis Awst ac a fydd yn bwydo i mewn i'r Cynllun Gwella. Credaf fod dull gweithredu'r Cyngor yn rhesymol ac yn ymarferol a bydd yn rhoi'r amser angenrheidiol i'r Cyngor ymgysylltu â'r Cynllun Gwella a Chynllun Corfforaethol newydd y Cyngor ar gyfer 2013-17, a chymryd perchnogaeth ohonynt. Byddaf yn cyflwyno adroddiad ar fy archwiliad o'r Cynllun Gwella erbyn diwedd mis Tachwedd 2013.

Yn seiliedig ar y gwaith a wnaethpwyd hyd yma gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, ac yn gyfyngedig i'r gwaith hwnnw, credaf fod y Cyngor yn debygol o gydymffurfio â'r gofyniad i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus yn ystod y flwyddyn ariannol hon

Rwyf wedi dod i'r casgliad hwn oherwydd:

- mae'r Cyngor bellach mewn sefyllfa well i gyflawni gwelliannau cynaliadwy tymor hwy ac mae'r cynnydd a wnaethpwyd ganddo eisoes wedi arwain at ddirwyn ymyrraeth Llywodraeth Cymru i ben ym mis Mai 2013;
- ategir rhaglen wella uchelgeisiol y Cyngor gan fframwaith rheoli rhaglen priodol ac mae'n adlewyrchu ymgynghoriad â dinasyddion Ynys Môn;
- er gwaethaf heriau sylweddol a pharhaus, mae'r Cyngor yn rheoli ei sefyllfa ariannol yn gadarn ac yn gyfrifol;
- gwelwyd gwelliant mewn nifer o wasanaethau allweddol, ond ceir gwendidau mewn rhai meysydd y mae angen i'r Cyngor fynd i'r afael â hwy o hyd;
- mae'r Cyngor wedi gwella ei brosesau ar gyfer datblygu ei Ddatganiad Llywodraethu Blynyddol ond mae'n cydnabod bod mwy i'w wneud;
- ymgysylltodd y Cyngor yn dda â chynghorau eraill yn y gogledd a chyda Swyddfa Archwilio Cymru yn ystod ein Hastudiaeth Wella ddiweddar ar effeithiolrwydd trefniadau craffu; a
- gwnaethpwyd cynnydd cyson o ran gweithredu'r rhan fwyaf o'r cynigion ar gyfer gwella a nodwyd yn fy asesiadau blaenorol.

Mae'r Cyngor bellach mewn sefyllfa well i gyflawni gwelliannau cynaliadwy tymor hwy ac mae'r cynnydd a wnaethpwyd ganddo eisoes wedi arwain at ddirwyn ymyrraeth Llywodraeth Cymru i ben ym mis Mai 2013

Fel y nodais yn fy Adroddiad Gwella Blynyddol ym mis Mawrth 2013, cafodd ymyrraeth Llywodraeth Cymru ei lleihau ym mis Hydref 2012, gyda phwerau penderfynu'n cael eu dychwelyd i Arweinydd y Cyngor a'i Bwyllgor Gweithredol. Fodd bynnag, er mwyn diogelu'r gwelliannau roedd y Cyngor wedi'u cyflawni, rhoddodd y Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol ar y pryd gyfarwyddyd y dylid cadw tri o'r pum Comisiynydd tan 31 Mai 2013. Byddai'r Comisiynwyr hyn yn monitro cynnydd ac yn cyflwyno adroddiadau i Weinidogion ar hyn ac yn cynnig arweiniad, mentora a chymorth parhaus i'r Cyngor a'i swyddogion. Yn ogystal, cadwodd y Comisiynwyr y pŵer i gadarnhau neu wyrdroi unrhyw un o benderfyniadau'r Cyngor a fyddai'n mynd yn groes i gyngor swyddogion statudol. Gelwid y cyfnod hwn yn gyfnod 'gwella a chynaliadwyedd' yr ymyrraeth.

Gyda chymorth y Comisiynwyr ac ymgynghoriaeth allanol, datblygodd a mabwysiadodd y Cyngor Gynllun Trawsnewid (y Cynllun) yn sail i'w waith datblygu a gwella strategol dros y tair blynedd nesaf. Mae'r Cynllun yn dwyn ynghyd flaenoriaethau'r Cyngor ar gyfer gwella ac mae'n ymgorffori 10 thema rheolaeth gorfforaethol y Comisiynwyr o dan fframwaith rheoli rhaglen, y byddaf yn cyfeirio ato yn ddiweddarach yn y llythyr hwn.

Yn ystod cam 'gwella a chynaliadwyedd' yr ymyrraeth, gwnaeth y Cyngor ragor o gynnydd. Yn benodol:

- ailgydiodd y Weithrediaeth yn rheolaeth ddemocrataidd y Cyngor mewn ffordd aeddfed ac ystyriol gan barhau i weithio gyda'r Comisiynwyr ac eraill yn eu dymuniad i sicrhau gwelliant hirdymor;
- gwnaeth y Cyngor gynnydd da o ran sefydlu cynlluniau trawsnewid ac o ran cadernid y trefniadau sydd ar waith i'w cyflawni;
- cytunodd y Cyngor ar gyllideb heriol ar gyfer 2013-14 a chryfhaodd ei gyfansoddiad;
- gwnaethpwyd gwaith cynllunio gofalus cyn etholiad Mai 2013, gan gynnwys cytuno ar strwythur Pwyllgorau diwygiedig i alluogi'r Cyngor newydd trideg aelod i gyflawni ei ddyletswyddau;
- gwelwyd gwelliant mewn gwasanaethau megis tai, addysg a gofal cymdeithasol i blant;
- cwblhaodd y Cyngor ei hunanasesiad cyntaf a roddodd werthusiad teg a chytbwys o'r hyn y mae'r Cyngor yn ei wneud i gynnal gwelliant; a
- chwblhaodd y Cyngor ei gylch 180 diwrnod cyntaf o'r rhaglen drawsnewid.

Amlygodd seithfed adroddiad cynnydd y Comisiynwyr ym mis Ebrill 2013 gynnydd y Cyngor a barn gadarnhaol y Comisiynwyr ar allu'r Cyngor i gyflawni gwelliannau tymor hwy, cynaliadwy heb yr angen am ymyrraeth allanol barhaus.

Cyn yr etholiad ym mis Mai, gweithiodd y Cyngor yn dda gyda'r Comisiwn Etholiadol, gan hyrwyddo a chodi ymwybyddiaeth y cyhoedd. Ymladdodd 106 o ymgeiswyr am seddi mewn un ar ddeg o wardiau aml-aelod newydd, gan ddangos y cynnydd yn y diddordeb a'r parodrwydd ymhlith dinasyddion Ynys Môn i chwarae rhan yn nyfodol y Cyngor. Newidiodd yr aelodau newydd gyfansoddiad y Cyngor, gan leihau'r proffil oedran, gwella'r cydbwysedd rhwng y rhywiau ryw ychydig a chyflwyno ystod fwy amrywiol o sgiliau, cefndiroedd a phrofiadau. Teimlaf fod y ffactorau hyn yn dangos llwyddiant sylweddol y Cyngor o ran mynd i'r afael ag adnewyddu democrataidd yn dilyn yr argymhelliad yn fy Adroddiad Arolygu Arbennig, a gyhoeddwyd ym mis Mawrth 2011.

Yn dilyn yr etholiad, mae'r cynghorwyr wedi parhau i ddangos y ddisgyblaeth grŵp yr oedd y Comisiynwyr wedi'i chefnogi a'i datblygu'n flaenorol. Arweiniodd y ddisgyblaeth grŵp hon at sefydlu'n drefnus glymblaid reoli ac yn dilyn hynny penodwyd Arweinydd a Chabinet newydd. Roedd y Cyngor wedi disgwyl y gallai rhai cynghorwyr newydd fod yn llai profiadol ac felly lluniwyd rhaglen gynefino wedi'i chynllunio i adlewyrchu anghenion datblygu a hyfforddi aelodau unigol. Darparwyd cyfres o sesiynau briffio i gynorthwyo aelodau newydd gyda rhaglen drawsnewid y Cyngor a'u rôl bwysig ynddi.

Mae'r Cyngor wedi cael ymrwymiad gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) i ddarparu mentoriaeth i'r Arweinydd newydd a chymharol ddibrofiad, yn ogystal â mathau eraill o gymorth, wrth i'r Cyngor newydd barhau i ddatblygu. Bydd cryfder yr Uwch Dîm Arwain, cynnydd yn y capsiti i reoli a fframwaith cyfansoddiadol cadarnach yn helpu'r Cyngor i atal unrhyw broblemau posibl a all godi a, lle bo angen, ymateb iddynt.

Ar 10 Mai 2013, ysgrifennodd y Comisiynwyr at y Gweinidog Llywodraeth Leol a Busnes y Llywodraeth (y Gweinidog), gan argymhell y dylai ymyrraeth gan Lywodraeth Cymru ym musnes Cyngor Sir Ynys Môn ddod i ben pan fyddai'r Cyfarwyddyd Gweinidogol yn dod i ben ar 31 Mai 2013. Ar 13 Mai 2013, ysgrifennais at y Gweinidog yn cydnabod cynnydd y Cyngor a nodais nad oeddwn yn gweld unrhyw ddiben pellach mewn parhau â'r ymyrraeth. Ar 23 Mai 2013, cyhoeddodd y Gweinidog yn ffurfiol y byddai'r ymyrraeth yn dod i ben.

Ategir rhaglen wella uchelgeisiol y Cyngor gan fframwaith rheoli rhaglen priodol ac mae'n adlewyrchu ymgynghoriad â dinasyddion Ynys Môn

Gyda chymorth y Comisiynwyr ac ymgynghoriaeth allanol, datblygodd y Cyngor Gynllun Trawsnewid cynhwysfawr, a chytuno arno, yn sail i'w waith datblygu a gwella strategol dros y tair blynedd nesaf. Mae'n rhaglen uchelgeisiol, yn seiliedig ar chwe thema gwella a ffrydiau gwaith sy'n cysylltu'n uniongyrchol ag amcanion corfforaethol y Cyngor a themâu llywodraethu'r Comisiynwyr.

Gydag unrhyw gynllun ar raddfa fawr, mae angen trefniadau cadarn i reoli a gweithredu newid. Mae'r Cyngor wedi datblygu fframwaith rheoli rhaglen sy'n cynnwys tri Bwrdd Rhaglen i helpu i gyflawni'r Cynllun. Mae pob Bwrdd Rhaglen yn gyfrifol am themâu penodol a ffrydiau gwaith sy'n ymwneud ag:

- Ynys Fenter;
- Rhagoriaeth mewn Gwasanaeth;
- Trawsnewid Busnes.

Nodau'r tri Bwrdd Rhaglen yw goruchwylio'r gwaith o gyflawni'r Cynllun a sicrhau bod rhaglenni newid a phrosiectau unigol yn cael eu rheoli, eu cyflawni a'u monitro. Mae'r Byrddau'n cynnwys uwch swyddogion a chynghorwyr, ac felly rhoddir arweinyddiaeth ynghylch y daith drawsnewid a chaiff ei chydgyssylltu. Mae'r Byrddau'n cael adroddiadau rheolaidd ar gynnydd ac mae ganddynt yr awdurdod i gyflwyno adroddiadau a gwneud argymhellion i'r Weithrediaeth a'r Uwch Dîm Arwain. Mae gan aelodau'r Bwrdd y statws angenrheidiol yn y Cyngor i allu dylanwadu ar benderfyniadau'r Weithrediaeth a sicrhau bod y penderfyniadau hyn yn cael eu gweithredu wedi hynny.

Yn fy marn i mae sefydlu'r fframwaith rheoli rhaglen a'r Byrddau Rhaglen ar sail gadarn ac mae ganddynt y potensial i resymoli a chryfhau cydweithio rhwng aelodau/swyddogion wrth fonitro perfformiad a chyflwyno adroddiadau arno yn erbyn y Cynllun Trawsnewid a'r amcanion gwella. Mae ganddo hefyd y potensial i wella capasiti a gallu'r Cyngor i gyflawni'r Cynllun.

Mae'r Cynllun Trawsnewid yn amlygu'r angen i ddatblygu Cynllun Corfforaethol newydd i gynorthwyo gwelliant tymor hir a moderneiddio'r ffordd y mae'r Cyngor yn gweithio. Cyfeiriais yn gynharach at y ffaith bod y Cyngor wedi gohirio cyhoeddi Cynllun Gwella'r flwyddyn hon i roi digon o amser i'r aelodau newydd eu hethol i adolygu Amcanion Gwella presennol y Cyngor a chysoni'r rhain â'r rhaglen wella a'r Cynllun Ariannol Tymor Canol. I sicrhau bod barn dinasyddion a rhanddeiliaid Ynys Môn yn helpu i lunio blaenoriaethau a'r rhaglen wella, mae'r Cyngor wedi datblygu'r amcan canlynol:

Llunio a gweithredu proses ymgynghori gynhwysfawr, hyblyg a gwirioneddol, gan sicrhau bod opsiynau'n cael eu datblygu mewn ffordd agored, dryloyw a chadarn a bod gan bob cymuned fusnes a chydranddeiliad ar ein hynys gyfle i gyfrannu.

I helpu i gyflawni'r amcan, ym mis Awst 2013 lansiodd yr Arweinydd ymgynghoriad cyhoeddus chwe wythnos o'r enw *Gwneud Gwahaniaeth*. Mae'r Cyngor yn gofyn am farn y cyhoeddwr drwy:

- arolwg ar-lein ar ei wefan a'i safleoedd cyfryngau cymdeithasol;
- cynghorau cymuned;
- sefydliadau partner lleol;
- digwyddiadau ymgysylltu â'r cyhoeddwr; a
- chardiau post sydd ar gael yn swyddfeydd y Cyngor ac mewn llyfrgelloedd a chanolfannau hamdden.

Mae'r Cyngor wedi datblygu cynllun cyfathrebu a'r cyfryngau i gwmpasu'r rhan fwyaf o'r ynys gan gynnwys defnyddio'r wasg a'r radio lleol, posteri mewn lleoliadau sector preifat gan gynnwys archfarchnadoedd, siopau lleol, meddygfeydd a deintyddfeydd. Rydym hefyd wedi gweld bod y Cyngor yn defnyddio cyfryngau cymdeithasol yn effeithiol, gan ddarparu gwybodaeth ddefnyddiol i ddinasyddion a'r rhai sy'n ymweld â'r ynys a hefyd hyrwyddo'r ymgynghoriad presennol drwy'r cyfrwng hwn.

Yn fy marn i mae'r trefniadau hyn yn dangos dull mwy aeddfed ac ystyriol o ymgynghori na'r hyn a welwyd yn y gorffennol, gan ganolbwyntio ar y meysydd hynny sy'n mynd i wneud y gwahaniaeth mwyaf i fywydau pobl leol a galluogi dinasyddion i ddylanwadu ar gynlluniau'r Cyngor.

Er gwaethaf heriau sylweddol a pharhaus, mae'r Cyngor yn rheoli ei sefyllfa ariannol yn gadarn ac yn gyfrifol

Nodais yn flaenorol fod *Datganiad Cyfrifon* drafft y Cyngor wedi'i gwblhau'n unol â'r holl amserlenni statudol am y tro cyntaf ers tair blynedd. Mae'r Cyngor wedi parhau i wneud cynnydd o ran mynd i'r afael â materion yn ymwneud â pharatoi'r datganiad cyfrifon a lluniodd ei gyfrifon drafft ar gyfer 2012-13 ar 28 Mehefin 2013, yn unol â'r terfynau amser i baratoi'r cyfrifon.

Mae gan y Cyngor drefniadau cynllunio ariannol tymor-canol sydd wedi'u sefydlu'n dda ac sy'n cynnwys ymgynghori helaeth a chryn her. Mae'r strategaeth cyllideb referniw tymor canol ddiweddaraf ar gyfer 2014-2017 yn dangos bylchau ariannu o £3.1 miliwn yn 2014-15, £4.0 miliwn yn 2015-16 a £4.25 miliwn yn 2016-17. Pennwyd cyllideb y Cyngor ochr yn ochr â'r cynllun corfforaethol a blaenoriaethau gwella, ac mae'n cynnwys nid yn unig arbedion ond hefyd buddsoddiad mewn meysydd blaenoriaeth megis y fenter *Ynys Ynni*. Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn cydnabod bod maint yr her ariannol yn golygu y bydd angen i rai gwasanaethau gael eu darparu'n wahanol.

Mae'r Weithrediaeth wedi nodi Addysg, Gofal Cymdeithasol i Oedolion, Hamdden a Llyfrgelloedd fel gwasanaethau i'w hailgynllunio a'u had-drefnu yn ystod 2013-14 er mwyn sicrhau arbedion effeithlonrwydd. Disgwylir i'r buddsoddiad diweddar mewn systemau newydd a'r defnydd gwell o dechnoleg sicrhau arbedion yn y dyfodol. Mae'r Cyngor yn parhau i reoli ei sefyllfa ariannol yn gadarn ac yn gyfrifol ond, wrth i'r sefyllfa ariannol fynd yn fwy difrifol, daw'n anos diogelu mathau a lefelau presennol yr holl wasanaethau a

ddarperir i'r cyhoedd ar hyn o bryd. Byddwn yn parhau i fonitro sut mae'r Cyngor yn datblygu ei gynigion manwl i reoli ei sefyllfa ariannol.

Gwelwyd gwelliant mewn nifer o wasanaethau allweddol, ond ceir gwendidau mewn rhai meysydd y mae angen i'r Cyngor fynd i'r afael â hwy o hyd

Yn fy Adroddiad Gwella Blynyddol, adroddais ar gynnydd y Cyngor o ran ymateb i'r meysydd ar gyfer datblygu a nodwyd gan AGGCC yn 2012, yn enwedig mewn perthynas â Gwasanaethau Plant. Mae'r Cyngor wedi cryfhau ei arweiniad, cynyddu ei staff a chyflwyno arbenigedd ychwanegol i fynd i'r afael â phryderon. Gwnaethpwyd ymdrechion sylweddol i wella perfformiad a rheoli ansawdd hefyd. Mae'r cynnydd yn parhau i fod yn foddhaol, gyda'r Cyngor yn symud o fod yn awdurdod sy'n perfformio'n wael i awdurdod sy'n perfformio'n dda yn erbyn nifer o ddangosyddion perfformiad.

Cyfeiriais hefyd yn fy Adroddiad Gwella Blynyddol at yr arolygiad ym mis Mai 2012 gan Estyn a Swyddfa Archwilio Cymru o Wasanaethau Addysg y Cyngor i Blant a Phobl Ifanc. Canfu'r arolygiad fod y gwasanaethau'n anfoddhaol a bod eu gallu i wella yn anfoddhaol. Ymatebodd y Cyngor yn adeiladol i'r adroddiad ac wedi hynny penodwyd Bwrdd Adfer gan y Gweinidog Addysg a Sgiliau i ddarparu cymorth a her allanol. Ers hynny, mae'r Bwrdd Adfer wedi adolygu gwybodaeth strategol a gweithredol fanwl ac wedi cael adroddiadau cynnydd rheolaidd. Fodd bynnag, hyd yn hyn nid yw'r Bwrdd Adfer wedi cyflwyno adroddiad cyhoeddus ar ei ganfyddiadau i'r Gweinidog nac i'r Cyngor. Bydd Estyn yn parhau i adolygu cynnydd y Cyngor o ran gweithredu'r argymhellion yn ystod 2013-2014.

Yn fy Adroddiad Gwella Blynyddol ym mis Mawrth 2013, nodais fod trefniadau'r Cyngor ar gyfer rheoli ei asedau gwybodaeth yn cyfyngu ar ei allu i wella. Yn benodol, roedd gwendidau o ran diogelwch data a rheoli gwybodaeth. Roedd gwendidau tebyg wedi'u nodi'n flaenorol mewn amrywiaeth o adroddiadau'n dyddio o fis Mai 2011, gan gynnwys adroddiadau'r Archwilwyr Mewnol ar Reoli Cofnodion Modern, Diogelwch Data a Pharhad Busnes, a gyhoeddwyd ym mis Medi 2012.

Yn dilyn achosion o dorri Deddf Diogelu Data 1998, cytunodd y Cyngor i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth gynnal archwiliad cydsyniol o drefniadau'r Cyngor ar gyfer prosesu data personol. Cynhaliodd archwilwyr y Comisiynydd Gwybodaeth waith maes ym mis Gorffennaf 2013 a disgwylir i'w hadroddiad gadarnhau ac ychwanegu at yr argymhellion a wnaethpwyd yn yr adroddiadau rheoleiddio blaenorol.

Ers hynny, mae'r Cyngor wedi cytuno i gynnal prosiect ar lywodraethu gwybodaeth sy'n cwmpasu'r meysydd canlynol:

- rheoli gwybodaeth – Archwiliad TGCh a diogelwch; rheoli cofnodion a hyfforddiant ar bolisi diogelwch gwybodaeth y Cyngor;
- adolygu trefniadau i gael gwared ar wastraff cyfrinachol;

- adolygu mynediad i brif swyddfeydd y Cyngor yn Llangefni; a
- sut mae ysgolion yn ymdrin â gwybodaeth.

Byddwn yn asesu cynnydd y prosiect hwn drwy gydol y flwyddyn hon a byddwn yn adrodd ar ein canfyddiadau yn fy Adroddiad Gwella Blynyddol yn 2014.

Yn fy Adroddiad Gwella Blynyddol ym mis Mawrth 2013, adroddais fod gwasanaethau tai yn gwella ar y cyfan, bod y Cyngor wedi cyrraedd Safon Ansawdd Tai Cymru erbyn y dyddiad targed a bod y trefniadau ar gyfer atgyweiriadau ymatebol i dai yn gwella. Ym mis Rhagfyr 2012, cynhaliwyd adolygiad o wasanaeth digartrefedd Ynys Môn. Daethom i'r casgliad:

- fod y Cyngor wedi gwneud cynnydd yn 2012-13 o ran y trefniadau i ddarparu gwasanaeth digartrefedd effeithiol; a
- bod y Cyngor wedi nodi meysydd i'w gwella yn ei drefniadau i ymgysylltu â defnyddwyr y gwasanaeth digartrefedd.

Ailfodelodd y Cyngor y gwasanaeth digartrefedd a chyngor ar dai, gan greu Tîm Opsiynau Tai. Mae adnoddau staff ychwanegol wedi'u darparu i atal digartrefedd a hwyluso defnydd mwy effeithiol o eiddo'r sector preifat i'r rhai sy'n gofyn am gymorth tai. Er bod gan y Cyngor gynllun cyfranogiad tenantiaid gweithgar a fforwm digartrefedd, mae'n anodd dangos gwerth yr ymgysylltu. Roeddem wedi rhoi adborth manylach i'r Cyngor ar wahân.

Bydd y Cyngor yn adolygu ei strategaeth digartrefedd yn 2013 ac yn mynd i'r afael â'r materion a godwyd yn ein hadolygiad.

Mae'r Cyngor wedi gwella ei brosesau ar gyfer datblygu ei Ddatganiad Llywodraethu Blynyddol ond mae'n cydnabod bod mwy i'w wneud

Rhaid i bob awdurdod lleol baratoi datganiad llywodraethu blynyddol er mwyn cyflwyno adroddiadau cyhoeddus ar i ba raddau y mae wedi cydymffurfio â'i god llywodraethu ei hun. Dylai'r broses gynnwys gwerthusiad o sut mae'r awdurdod wedi monitro a gwerthuso effeithiolrwydd ei drefniadau llywodraeth yn y flwyddyn ariannol flaenorol, ac ar unrhyw newidiadau arfaethedig ar gyfer y dyfodol.

Rhwng mis Rhagfyr 2012 a mis Mawrth 2013, gwerthuswyd effeithiolrwydd adolygiadau awdurdodau lleol o lywodraethu yn 2011-12 ledled Cymru. Wrth wneud hynny, ceisiwyd nodi sut y gellir gwella datganiadau llywodraethu blynyddol i roi sicrwydd eu bod yn ddulliau hunanwerthuso dibynadwy.

Canfu ein hadolygiad o'r Cyngor drefniadau llywodraethu'n seiliedig ar egwyddorion cadarn ac sy'n rhoi lefel resymol o sicrwydd. Fodd bynnag, mae lle i ehangu ar y trefniadau i roi mwy o sicrwydd ar weledigaeth y Cyngor a chanlyniadau i'r cyhoedd. Byddwn yn cyflwyno adroddiad ar ganlyniadau'r gwaith hwn i Gymru gyfan yn ddiweddarach yn 2013.

Ymatebodd y Cyngor yn adeiladol i'n hadolygiad ac mae wedi bod yn agored i ddysgu fel y dangoswyd gan y gwelliannau a wnaethpwyd i'r trefniadau ar gyfer drafftio ei Ddatganiad Llywodraethu Blynyddol ar gyfer 2012-13. Yn ogystal, nododd y Cyngor ffyrdd eraill o wella ei drefniadau yn y dyfodol, megis:

- cysoni'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol â'r Hunanasesiad Corfforaethol, y Cynllun Trawsnewid a'r Gofrestr Risgiau;
- defnyddio'r Grŵp Adolygu Perfformiad i sicrhau bod materion cynllunio corfforaethol a pherfformiad yn cyfrannu'n gryfach nag o'r blaen at lunio'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol;
- datblygu cynllun gweithredu i roi'r diweddaraf ar y cynnydd a wnaethpwyd a lleihau'r risgiau a'r wybodaeth sydd wedi dyddio sy'n aros yn ei fframwaith llywodraethu;
- ystyried ymagwedd awdurdodau eraill a chanddynt arferion da cydnabyddedig; a
- chodi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o lywodraethu a lleihau'r canfyddiad bod llywodraethu'n ymwneud â materion ariannol yn bennaf.

Ymgysylltodd y Cyngor yn dda â chynghorau eraill yn y gogledd a chyda Swyddfa Archwilio Cymru yn ystod ein Hastudiaeth Wella ddiweddar ar effeithiolrwydd trefniadau craffu

Yn ystod hydref 2012 a gwanwyn 2013, cymerodd y Cyngor ran weithgar yn ein Hastudiaeth Wella Cymru gyfan o effeithiolrwydd trefniadau craffu cynghorau. Byddwn yn cyflwyno adroddiad ar ganlyniadau'r gwaith hwn yn ddiweddarach yn 2013 ac yn cynnal digwyddiad cyd-ddysgu ym mis Tachwedd 2013.

Yn ystod yr astudiaeth, gwnaeth Tîm Cyfnewid Dysgu Cymheiriaid y Cyngor, gan gynnwys cynghorwyr a swyddogion, y canlynol:

- cymryd rhan mewn dau weithdy rhanbarthol gyda thimau cyfnewid dysgu cymheiriaid o gynghorau eraill yn y gogledd;
- arsylwi ar ddau gyfarfod pwyllgor craffu yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Conwy, gan roi adborth i aelodau'r pwyllgor;
- trafod y ffordd mae craffu'n gweithio yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Conwy gyda grŵp o gadeiryddion ac is-gadeiryddion pwyllgorau; a
- thrwy ddefnyddio'i drafodaethau a'i arsylwadau, rhoi safbwynt allanol i Gyngor Bwrdeistref Sirol Conwy drwy werthuso ei swyddogaeth graffu yn erbyn meini prawf a ddatblygwyd ar y cyd gan Swyddfa Archwilio Cymru, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Llywodraeth Cymru a Rhwydwaith y Swyddogion Craffu.

Gwnaeth Tîm Cyfnewid Dysgu Cymheiriaid o Gyngor Gwynedd waith tebyg yng Nghyngor Sir Ynys Môn.

Cyn ymgymryd â'r gweithgareddau a nodwyd uchod, roedd y Cyngor wedi gwerthuso effeithiolrwydd ei swyddogaeth graffu ei hun yn erbyn y meini prawf. Ar ôl i'r Tîm Cyfnewid Dysgu Cymheiriaid ymweld â Chyngor Bwrdeistref Sirol Conwy a chael gwerthusiad Cyngor Gwynedd, ail-werthusodd y Cyngor ansawdd ei drefniadau craffu ei hun, gan ddefnyddio'r hyn a ddysgwyd ganddo. Rydym wedi rhoi dadansoddiad i'r Cyngor o'i ddau hunanwerthusiad, a sut maent yn cymharu â'r rhai mewn cynghorau eraill ledled Cymru. Rydym yn cydnabod bod trefniadau craffu'r Cyngor o reidrwydd wedi newid yn dilyn

etholiadau mis Mai, ac nad ydynt bellach yn adlewyrchu'r model a oedd ar waith pan gwblhaodd y Cyngor ei hunanwerthusiadau. Serch hynny, rhagwelwn y bydd y Cyngor yn ystyried y dadansoddiad o'i hunanwerthusiadau ac yn penderfynu a oes angen iddo wneud rhagor o newidiadau i'w drefniadau craffu.

Gwnaethpwyd cynnydd cyson o ran gweithredu'r rhan fwyaf o'r cynigion ar gyfer gwella a nodwyd yn fy asesiadau blaenorol

Rwyf wedi adrodd ar nifer o gynigion ar gyfer gwella yn y gorffennol. Rhoddir crynodeb o'r cynnydd ar y materion hyn yn Atodiad 1. Rhoddir rhagor o wybodaeth am ein canfyddiadau mewn rhai o'r meysydd hyn yn y llythyr hwn a/neu ar wahân mewn diweddariadau interim lle y bo'n briodol.

Cynigion pellach ar gyfer gwella/argymhellion

Ni chyflwynir cynigion newydd ar gyfer gwella yn y llythyr hwn. Byddwn yn parhau i fonitro ac adrodd ar y cynnydd a wneir gan y Cyngor mewn perthynas â gweithredu'r cynigion a nodwyd yn fy adroddiadau a'm llythyrau blaenorol.

Cyhoeddi'r llythyr

Caiff fy llythyr ei gyhoeddi ar wefan Swyddfa Archwilio Cymru ar ôl iddo fynd drwy broses ddemocrataidd y Cyngor neu o fewn deufis i'w gyhoeddi, pa un bynnag sydd gyntaf.

Diweddariadau i'r cynllun gwaith a'r amserlen

Bydd fy Nhîm Asesu Gwella yn rhoi'r diweddaraf i'r Cyngor ar y trefniadau manwl ar gyfer cyflawni fy ngwaith asesu.

Mae'r cynllun gwaith a'r amserlen sy'n cael eu diweddarau'n rheolaidd yn rhoi rhagor o fanylion am y gwaith sy'n cael ei gyflawni yn ystod asesiad y flwyddyn hon ac, yn benodol, sut y byddwn yn ychwanegu gwerth drwy ganolbwyntio ar feysydd neu wasanaethau a nodwyd ar y cyd gan y Cyngor a'r Swyddfa Archwilio.

Mae'r cynllun gwaith a'r amserlen yn ystyried fy ymgynghoriad ag awdurdodau gwella ynglŷn â'm cynigion ar gyfer gwaith archwilio perfformiad 2013-14.

Rwy'n ddiolchgar i'r Cyngor am y ffordd y mae wedi helpu i hwyluso ein gwaith a gobeithiaf weld trefniadau mwy effeithiol ac effeithlon byth yn datblygu dros amser. Rwy'n parhau i fod yn ymrwymedig i ddarparu sicrwydd priodol i'r cyhoedd yn ogystal â'ch

cynorthwyo i liniaru'r risgiau anochel i wasanaethau ac atebolrwydd sy'n deillio o leihad mewn adnoddau a'r newid o ganlyniad i hyn.

Yn gywir

HUW VAUGHAN THOMAS

ARCHWILYDD CYFFREDINOL CYMRU

copi: Lesley Griffiths, y Gweinidog Llywodraeth Leol a Busnes y Llywodraeth

Huw Lloyd Jones – Rheolwr

Andy Bruce – Arweinydd Archwilio Perfformiad

Atodiad 1

Cynigion ar gyfer gwella	Cynnydd
<p>P1. Dylai'r Cyngor wneud trefniadau sy'n galluogi'r Prif Weithredwr i ganolbwyntio ar:</p> <ul style="list-style-type: none">• arwain a datblygu'r Uwch Grŵp Arwain;• rheoli aelodau unigol o'r Uwch Grŵp Arwain, a'u dwyn i gyfrif am gyflawni agweddau penodol ar agenda'r Cyngor ar gyfer gwella trefniadau llywodraethu; a• chynrychioli'r Cyngor yn allanol.	<p>Mae'r argymhelliad hwn wedi'i gwblhau. Mae'r Cyngor wedi ailstrwythuro'r Uwch Dîm Arwain ac mae'r trefniadau newydd yn caniatáu i'r Prif Weithredwr ymgysylltu'n fwy o ran datblygu arweinyddiaeth a chydweithio rhanbarthol. Ymhlith yr enghreifftiau mae'r cyfraniadau a wnaethpwyd gan y Prif Weithredwr i'r broses gynllunio cyn yr etholiad; ac ymateb y Cyngor i gais y Gweinidog bod Ynys Môn yn cymryd rhan flaenllaw o ran mynd i'r afael â masnachu pobl a gwaith gydag asiantaethau traws-sector ledled y gogledd.</p>
<p>P2. Dylai'r Cyngor ddatblygu rôl ei reolwyr canol fel eu bod:</p> <ul style="list-style-type: none">• gyda'i gilydd, yn rhoi adborth i uwch reolwyr am weithredu newid; ac• yn unigol a chyda'i gilydd, yn atebol am gyflawni newid yn y gwasanaethau y maent yn eu rheoli.	<p>Gwnaethpwyd cynnydd da ac mae'r argymhelliad hwn wedi'i gwblhau'n rhannol. Mae Penaethiaid Gwasanaethau'n cyflwyno Cynlluniau Darparu Gwasanaethau i'w huwch reolwyr. Fodd bynnag, mae model gweithredol newydd y Cyngor yn ailstrwythuro rheolwyr canol a dylai hyn gael ei gwblhau erbyn mis Hydref 2013. Yn sgil yr ad-drefnu cyflwynir rolau diwygiedig gan roi mwy o atebolrwydd i Benaethiaid Gwasanaethau. Mae'r Cynllun Trawsnewid yn gwneud Penaethiaid Gwasanaethau'n gyfrifol am raglenni newid a phrosiectau sy'n mynd i'r afael â risgiau, cyfleoedd ac yn ymateb i alw allanol. Caiff y cynllun trawsnewid ei oruchwylio gan y tri Bwrdd Rheoli Prosiectau.</p> <p>Mae'r Pwyllgor Archwilio'n cael diweddariadau ar risg a chynnydd.</p> <p>Byddwn yn parhau i adolygu cynnydd wrth i'r trefniadau fwrw gwreiddiau.</p>

Cynigion ar gyfer gwella	Cynnydd
<p>P3. Dylai'r Cyngor sicrhau digon o allu ac adnoddau yn ei wasanaethau cyllid, adnoddau dynol a TGCh i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gyflawni'r swyddogaethau corfforaethol angenrheidiol sy'n gysylltiedig â phob un o'r gwasanaethau hyn i safonau gofynnol; a • darparu cymorth i wasanaethau eraill y Cyngor yn unol â safonau y cytunwyd arnynt. 	<p>Mae'r cyngor yn gwneud peth cynnydd i gynyddu ei gapasiti a'i allu o ran gwasanaethau TGCh, Adnoddau Dynol a Chyllid. Fodd bynnag, mae rhagor o waith i'w wneud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daeth cyfriflyfr ariannol newydd yn weithredol ym mis Ebrill 2013. Mae'r system yn gwella'r wybodaeth ariannol at ddibenion rheoli a monitro. • Mae'r strwythur staffio yn yr adran Gyllid wedi newid i ddarparu mwy o gapasiti i gynorthwyo gwasanaethau yn ogystal â darparu'r gwasanaethau cyllid corfforaethol gofynnol. I gynorthwyo capasiti ymhellach, mae'r Cyngor wedi penodi Pennaeth Adnoddau, Pennaeth TGCh, ac wedi recriwtio Rheolwr Rhaglen i gydlynu'r gwaith o wella gwasanaethau. • Mae gwaith i'w wneud o hyd i gryfhau capasiti corfforaethol, yn enwedig o ran TGCh, caffael, rheoli asedau a gwybodaeth. Byddwn yn parhau i adolygu cynnydd wrth i'r Cyngor symud ymlaen i gam nesaf ei ddatblygiad.
<p>P4. Dylai'r Cyngor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gyda'i gilydd, nodi ei amcanion gwella ar gyfer 2012-13 mewn ffordd sy'n ei alluogi i benderfynu ac adrodd a ydynt wedi'u cyflawni ai peidio; a • defnyddio'i ddadansoddiad o berfformiad 2011-12 i ddysgu o'r hyn sydd wedi mynd yn dda a phenderfynu ar ba gamau mae angen iddo eu cymryd i wella a chyflwyno adroddiad ar hyn. 	<p>Yn sgil yr etholiad ym mis Mai 2013, mae Blaenoriaethau Gwella'r Cyngor ar gyfer 2013-14 yn cael eu datblygu a chânt eu cyhoeddi ym mis Hydref 2013. Mae'r broses yn cynnwys ymgynghoriad cyhoeddus mawr ac mae'n rhan o'i gynllun trawsnewid. Mae'r Cyngor wedi cyflwyno Adolygiadau Perfformiad Gwasanaeth i nodi cryfderau a gwendidau perfformiad a mesur cynnydd yn well yn erbyn y targedau gwasanaeth a chorfforaethol.</p> <p>Datblygwyd Grŵp Adolygu Perfformiad i gynorthwyo a llywio'r broses o reoli perfformiad ar draws gwasanaethau.</p> <p>Mae'r cyngor yn gwneud defnydd gwell o'i ddadansoddiad o berfformiad, ac mae'r broses hunanasesu ddiweddar yn dangos dealltwriaeth gliriach o ffactorau llwyddiant a bylchau a gyfrannodd at berfformiad gwaeth. Byddwn yn adolygu'r cynnydd ym mis Hydref 2013, pan fydd cynlluniau'r Cyngor yn cael eu cyflwyno.</p>
<p>P5. Dylai'r Cyngor hyrwyddo mwy o gysondeb ar draws gwasanaethau o ran ansawdd hunanwerthuso.</p>	<p>Ymatebodd y Cyngor yn adeiladol i'r argymhelliad fel y dangoswyd gan y gwelliannau a wnaeth i Ddatganiad Llywodraethu Blynyddol y flwyddyn hon a'r hunanasesiad diweddaraf ym mis Ebrill 2013. Disgwylir adroddiad perfformiad y Cyngor ym mis Hydref 2013 a byddwn yn adolygu cynnydd yr adeg honno.</p>

Cynigion ar gyfer gwella	Cynnydd
P6. Dylai'r Cyngor sicrhau rheolaeth olygyddol gryfach o ran ei adroddiad perfformiad er mwyn gwella pa mor ddarllenadwy ydynt a dileu gwallau teipograffyddol.	Mae'r Cyngor wedi ymateb yn adeiladol ac mae'n sicrhau rheolaeth olygyddol gryfach o ran dogfennau'r Cyngor. Mewn rhai achosion, mae hyn yn cynnwys rhoi'r cyfle i Swyddfa Archwilio Cymru gynnis sylwadau adeiladol ar fersiynau drafft. Byddwn yn adolygu cynnydd ym mis Hydref 2013, pan fydd cynlluniau'r Cyngor yn cael eu cyflwyno.